

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.5>**П. Д. Гуйван**кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
професор

Полтавського інституту бізнесу

Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДИФАМАЦІЮ, ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ ЗІ СВОБОДОЮ СЛОВА

Наукову статтю присвячено дослідженню актуального питання протидії дифамації як негативному суспільному феномену та сутнісному відмежуванню схожих протиправних проявів від належного здійснення права особи через засоби масової інформації вільно виказувати свої думки, ідеї та погляди. В роботі обстоюється положення, що саме через масмедіа відбувається публічне освоєння інформації, і, відповідно, здійснюється регулювання правової, соціальної і політичної поведінки, гарантується прийнятність етичних, культурних і моральних традицій. При цьому реалізація повноважень журналістської свободи передбачає можливість висловлювання не лише толерантних і сприятливих для особи думок, а й відомостей, які іноді шокують і викликають стурбованість і занепокоєння. Ба більше, активна публічна дискусія передбачає використання у масмедіа певного перебільшення або навіть провокативності. Такими є задекларовані Конвенцією про захист прав особи й основоположних свобод вимоги терпимості, плюралізму і широти поглядів, без яких демократичне суспільство неможливе. Але користування ЗМІ не повинно супроводжуватися зловживаннями. Це означає, що свобода засобів масової інформації покладає на них певні обов'язки перед суспільством. Вони полягають у потребі подавати достовірну інформацію, перевіряти її перед поширенням, забезпечувати максимальну повноту відомостей, гарантувати об'єктивне подання повідомлень, оскільки будь-яке перекручення чи спотворення інформації є неприпустимим. У разі невиконання позитивних зобов'язань і, як наслідок, порушення прав і свобод, що охороняються державою, настають обмеження права на свободу слова та відповідальність перед законом. Іноді визначити підставність для неї та відділити протиправну діяльність від легітимної – непросто. Необхідно використовувати напрацьовані Європейським судом із прав людини критерії щодо застосування норм щодо протидії дифамації й одночасно обмежувати право на свободу слова в чітко встановлених випадках. Але обов'язково мусять враховуватися такі основні чинники: обмежувальні норми мають бути встановлені законом, бути передбачуваними, спрямованими на легітимну мету і необхідними в демократичному суспільстві.

Ключові слова: свобода вираження, відповідальність за дифамацію, ЗМІ.

Постановка проблеми. У демократичному суспільстві свобода слова найповніше виражається у свободі преси. Можливість особи вільно поширювати без обмежень із боку влади та інших перешкод свої ідеї, думки, інформацію через друковане слово та засоби масової комунікації проголошується у спеціальному Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р.:

кожен може вільно й незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації. Відтак засоби масової інформації в сучасному суспільстві відіграють ключову, а часом і визначальну, роль у процесі формування громадянської позиції, суспільної думки, підвищення правосвідомості й правової культури

громадян. Саме через масмедіа відбувається публічне освоєння інформації і, відповідно, здійснюється регулювання правової, соціальної і політичної поведінки, гарантується прийнятність етичних, культурних і моральних традицій. Але користування ЗМІ не має супроводжуватися зловживаннями. У ст. 2 вказаного вище Закону зазначається неприпустимість використання друкованого слова у випадках, визначених законом, коли відповідне обмеження необхідне в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1]. Утім, свобода висловлення думок є одним із базових елементів побудови демократичного суспільства та його вдосконалення й розвитку, а доцільність її обмеження мусить обов'язково мати чітке законодавче обґрунтування, що мусить застосовуватися на всіх етапах роботи з інформацією в публічній сфері [2, с. 36].

Сьогодні питання юридичного закріплення належних правил поведінки журналістів щодо знаходження розумного балансу між необхідністю висвітлення насущних проблем у політиці, економіці та інших сторонах життя й охороною приватних прав особи є досить актуальним. На жаль, воно розв'язується дуже повільно, не напрацьовано чітких критеріїв розмежування вказаних інтересів. Тож маємо часті зловживання свободою масової інформації, які виявляються в порушенні прав людини чи нехтуванні суспільними інтересами, і це стає все більш масовим явищем. Неправомірне поширення правових гарантій «свободи масової інформації» фактично виводить ЗМІ зі сфери державно-правового регулювання, зумовлює їхню деструктивну суспільну роль. Негативний вплив здійснюється через суперечливість і недосконалість правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері [3, с. 12]. Особливої актуальності нині набуває проблема, що стосується дифамації (завдання образу) шляхом поширення завідомо недостовірних відомостей про особу, зневажливих та образливих висловлювань. Відповідно до ст. ст. 94, 277 ЦК фізична чи юридична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

Потерпілий суб'єкт має право вимагати відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок такого неправомірного діяння. Зрештою, у нашому правовому полі є санкції адміністративного і кримінального характеру за відповідні протиправні вчинки. Але в правових підходах у цій царині є серйозна завада: не встановлено критерії, які б дали змогу чітко відмежувати належну організацію здійснення права на свободу слова від незаконних дій, пов'язаних зі зловживанням ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема правомірного здійснення прав, що гарантовані свободою слова, доцільності й адекватності їх обмеження та його нормативного оформлення була предметом розгляду в низці наукових публікацій таких авторів, як Г.Ю. Арапова, М.О. Лєдовських, А.В. Тітко, С.І. Вільнянський, Є.В. Гаврилов, П.М. Рабінович, О.Г. Марценюк, О.Л. Невзгодіна, В.С. Цимбалюк та інші. У цих роботах розкрито окремі аспекти порушеного автором питання, зокрема, стосовно дотримання конституційних гарантій самовираження людини, зокрема, через засоби масової інформації. Однак дослідження деструктивного впливу поширення неправдивих відомостей на суспільні відносини практично не проводилося. З іншого боку, нез'ясованим залишається питання щодо обґрунтованості та виваженості застосовуваних владними інституціями заходів обмеження права на вільне висловлювання. Видається, що держава вельми довільно визначає підстави для свого втручання, що часто призводить до сваволі. Не напрацьовано єдиного правового підходу до визначення обов'язків відмежування фактичних тверджень від оціночних суджень, встановлення переліку публічних соціально важливих відомостей, які є необхідними для особи та дають можливість належно задовольнити її публічний інтерес.

Метою статті є дослідження теоретичних питань і правозастосовної практики щодо правомірного оприлюднення суспільно важливої інформації та відділення її від дифамації в публічній сфері як негативного феномена.

Виклад основного матеріалу. У ст. 32 Конституції України передбачено судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе та членів своєї сім'ї, оскільки ніхто не може зазнавати втручання у своє особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім

випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. З іншого боку, будь-яка особа має право особисто чи через засоби масової інформації поширювати відомості про події, явища, зокрема, і про учасників цих процесів. Неодмінно в суспільстві мають виникати колізії між правом соціуму бути поінформованим через масмедіа і можливим порушенням прав окремих суб'єктів на приватність. І такі колізії надзвичайно часто виникають передовсім через невизначеність і неоднозначності позиції державних законодавчих і правозастосовних органів.

З одного боку, завдяки окремим рішенням судів органи масової інформації, які належать владі, виведено з-під дії конституційних правил щодо неприпустимості дифамаційних проявів і відповідальності за них. Зокрема, за постановою Великої Палати Верховного Суду, яка спеціально присвятила цьому питанню своє засідання, якщо завідомо неправдиву інформацію про особу було публічно поширено органом влади під час здійснення повноважень у сфері його компетенції, відповідальність не настає [4]. У такий спосіб український суд, по-перше, усунув владні інституції від відповідальності за поширення через масмедіа неправдивої інформації (хоча матеріальний закон вказує на відповідальність державних органів, практично це здійснити неможливо, бо будь-які дії владних структур здійснюються ними під час виконання повноважень, а в такому разі за рішення ВП ВС дифамація не є караною). А по-друге, віднісши питання про відповідальність за поширення недостовірних відомостей органом влади до юрисдикції адміністративних судів, вищий орган правосуддя забив ще один цвях у домовину належного правопорядку в країні, додавши черговий крок у перетворенні нашої держави в командно-вольове суспільство. Адже розв'язання спорів, що споконвіку перебували у площині горизонтального розв'язання (сторони спору були процесуально рівні), нині відбувається у вертикальному ракурсі. Бо в адміністративних взаєминах завжди є взаємодія на рівні управлений суб'єкт (орган влади) – підпорядкована особа. Втиснувши загалом цивільні відносини в прокрустове ложе адміністративного регулювання, суд потурбувався про чиновників, дозволивши їм безкарно привселюдно ображати особу, поширювати недостовірну інформацію про неї, здійснюючи ці вчинки в межах реалізації своїх повноважень.

З іншого боку, маємо численні спроби обмежити свободу вираження журналістів і приватних осіб, які висвітлюють події та надають інформаційні повідомлення. Як не дивно, але цей перекис також спрямований на підвищену охорону інтересів саме державних мужів. Зокрема, часто здійснюються намагання встановити підвищений рівень відповідальності за завдання образи високопоставленим офіційним особам (наприклад, президенту, урядовцям, парламентарям) або державним службовцям (наприклад, співробітникам прокуратури та інших правоохоронних органів, а також працівникам державних установ). Утім, встановлення більш суворого покарання за дифамацію зазначених вище категорій осіб суперечить принципу рівності перед законом. Адже в ч. 2 ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, яка за нашим законодавством є джерелом національного права, серед чеснот, які може бути захищено шляхом обмеження свободи слова, не вказується такої, як державна влада.

Про це чітко зазначає Європейський суд із прав людини. Зокрема, у справі «Торгейрсон проти Ісландії» Суд відхилив запропоновану національною владою певну градацію визначення суспільного значення питань, спираючись на суб'єктний склад учасників відносин. Уряд у цій справі вважав, що широкі межі політичної критики, що зазвичай використовуються в суспільстві й обстоюються Судом, не можуть застосовуватися за публічної оцінки поліції, тому що описані в статті правопорушення з боку поліції не були пов'язані з прямою або непрямою участю громадян у процесі ухвалення рішень у демократичному суспільстві. Не погодившись із таким підходом, Суд зауважив, що в європейській судовій практиці немає жодних гарантій щодо відмінності між політичною дискусією та обговоренням інших питань, які становлять суспільний інтерес. Прагнення обмежити право на свободу вираження поглядів на основі визнання ст. 10 такою, що її виконання має різне застосування до окремих суб'єктів дискусії, є неправомірним. Обмеження може запроваджуватися лише за умов, передбачених абзацом другим цієї статті. В іншому разі вводиться обмежувальна умова, якої немає в ч. 2 ст. 10 [5, п. 61, 64].

Зрештою, враховуючи, що Україна перебуває на початковому етапі правового опосередкування коментованих відносин і за великим рахунком не поспішає в цьому поступі,

маємо ретельніше придивитися до усталеної практики міжнародних юридичних інституцій у цій царині й адаптувати їхні напрацювання до наших реалій. За прецедентною позицією ЄСПЛ під час реалізації своїх повноважень журналістська свобода передбачає можливість висловлювання не лише толерантних і сприятливих для особи думок, а й відомостей, які іноді шокують і викликають стурбованість і занепокоєння. Ба більше, активна публічна дискусія передбачає використання у масмедіа певного перебільшення або навіть провокативності [6, п. 38]. Такими є вимоги терпимості, плюралізму й широти поглядів, без яких демократичне суспільство неможливе. Водночас свобода засобів масової інформації покладає на них певні обов'язки перед суспільством. Вони полягають у необхідності подавати достовірну інформацію, перевіряти її перед поширенням, забезпечувати максимальну повноту відомостей, гарантувати об'єктивне подання повідомлень, оскільки будь-яке перекручення чи спотворення інформації є неприпустимим. За позицією ЄСПЛ, кожна «формальність», «обмеження» або «санкція», що застосовуються до цієї галузі, має бути пропорційною переслідуваній ними законній меті.

З іншого погляду будь-яка людина під час здійснення своєї свободи вираження поглядів несе «обов'язки і відповідальність», ступінь яких залежить від ситуації й технічних засобів, які вона використовує. Суд не може не звернути увагу на ці «обов'язки і відповідальність», коли з'ясовує, чи сприяли ці обмеження або санкції «охороні моральності», що робило б їх «необхідними в демократичному суспільстві». У разі невиконання позитивних зобов'язань і, як наслідок, порушення прав і свобод, що охороняються державою, настають обмеження права на свободу слова та відповідальність перед законом. Іноді визначити підставність для неї та відділити протиправну діяльність від легітимної – не просто. Скажімо, нормам щодо дифамації, які регулюють питання захисту честі та репутації, притаманна певна широта тлумачення національними органами, тобто вони переважно сформульовані досить загально. Але все ж таки норми мусять мати характер закону у розумінні ст. 10 Конвенції як правила загальноприйнятої поведінки. При цьому основними елементами під час розгляду того, чи є втручання встановлено законом, вважаються передбачуваність норми, її спрямованість на легітимну мету і прийнятність у демократичному суспільстві.

Проілюструємо вищезгаданий підхід Європейського суду з прав людини під час практичного розв'язання правової колізії між правом людини на честь та гідність і можливістю вільно публічно висловлювати свої думки на прикладі справи «Нільсен і Йонсен проти Норвегії» [7]. Заявники – минулі працівники національної поліції. Пан Нільсен – інспектор поліції, який у час виникнення спору був головою Норвезької асоціації поліції. Два науковці – пан Гуннар Нордхус і доцент соціології пан Едвард Фогт, провели розслідування явища насильства в поліції. Вони зібрали матеріал із місцевої лікарні та інших джерел, що стосуються всіх пацієнтів, які зазнали насильства протягом певного періоду, й опублікували короткий виклад своїх доповідей у книзі під назвою «Насильство та його жертви. Емпіричне дослідження». Книга про жорстокість поліції, незаконне застосування фізичної сили під час виконання своїх обов'язків на 280 сторінках була поширена в місті, де проживає понад 200 000 населення. Книга породила бурхливу публічну дискусію, у якій також брали участь і співробітники поліції та прокуратури. Саме твердження цих працівників, які виступають заявниками в цій справі, були визнані судами Норвегії як дифамаційні, бо не виважено та необґрунтовано ображали авторів книги, ганьбили їхню честь і гідність. Зокрема, в оприлюднених повідомленнях заявників автори книги звинувачувалися у неправдивості, свідомій брехні, нечесних мотивах і фабрикуванні звинувачень у жорстокості поліції. Верховний суд Норвегії встановив, що подібні звинувачення авторів книги були наклепницькими, «незаконними» і не виявилися правдою, та підтримав рішення міського суду про відшкодування збитків із боку заявників.

Звертаючись до ЄСПЛ, заявники скаржились на невиправдане втручання у їхнє право на свободу вираження поглядів відповідно до ст. 10 Конвенції. Під час розгляду справи по суті Суд встановив, що вказана реакція органів влади становила собою втручання у право заявників на свободу вираження, гарантовану згідно з абзацом першим ст. 10. Відтак необхідно було визначити, чи було таке втручання виправданим. Спершу Суд постановив, що обмеження, застосовані до заявників, були «передбачені законом» і переслідували законну мету, а саме – «захист репутації чи прав інших людей». Тож він зосередився на дослідженні третьої обов'язкової умови: щоб втручання було «необхідним у демократичному суспільстві». Особливістю

цієї справи є те, що заявників було притягнуто до відповідальності за заяви, які вони висловлювали як представники поліційної асоціації у відповідь на повідомлення, що оприлюднювали звинувачення у справах, пов'язаних із правопорушеннями поліції. Зазвичай Суд захищає права людей, які критично оцінювали якраз дії органів влади, але суворого контролю з боку суду також заслуговують вчинки, які стосуються мовлення, спрямованого на протидію таким звинуваченням, оскільки вони є частиною тієї ж дискусії. Це особливо важливо в тому разі, коли, як у цьому випадку, заяви було зроблено обраними представниками професійних асоціацій у відповідь на звинувачення, що ставлять під сумнів практику та добросовісність професії (п. 44).

Далі в процесі Суд встановив, що питання викликає тривалі та бурхливі публічні дебати в Норвегії щодо розслідування звинувачень поліції стосовно насильства, особливо в місті Берген. Оскаржувані факти викликають серйозне суспільне занепокоєння. Однак навіть у дискусіях щодо таких важливих питань має бути обмежено права на свободу вираження поглядів, якщо вони зачіпають свободи, викладені в ч. 2 конвенційної ст. 10. Тож, виступаючи з важливих питань, заявники мали діяти в межах, встановлених, серед іншого, в інтересах «захисту репутації чи прав інших людей». Отже, визначальним є питання, чи були перевищені межі допустимої критики. Розв'язуючи це питання, Суд особливу увагу приділив словам, що вживалися у висловлюваннях, та до контексту, в якому їх було складено. Що стосується звинувачення авторів книги у навмисній брехні, Суд погодився з урядом, що то було перевищенням меж допустимої критики. Це може розглядатися як твердження, для яких не було фактичних підстав, і його не можна було виправдати способом висловлювань авторів. З іншого боку, на відміну від національних судів, Суд вказує на хибність позиції національних судів, за якою критичні твердження заявників сприймаються як твердження про факти, що вимагають від заявників доведення своєї правдивості. Насправді з формулювань тверджень і з їхнього контексту очевидно, що вони мали намір передати власні думки заявників і, відповідно, були досить схожі на ціннісні судження. На переконання Суду, з урахуванням його активності як призначеного урядом експерта автора книги можна порівняти з політиком, якому довелося проявляти більший ступінь толерантності. Тим більше, що у своїй книзі,

спрямованій проти системи і значною мірою також проти певних осіб, він використав низку зневажливих виразів, такі як «дезінформація», «деспотія» та «злочинна субкультура». Тож, на думку Суду, ступінь перебільшення треба допускати в умовах такого гарячого і тривалого публічного обговорення справ, що викликають загальний інтерес, з обох сторін, тим більше, коли професійну репутацію було поставлено на карту. Отже, ЄСПЛ визнав, що заявники переважно не перевищували межі допустимої критики для цілей ст. 10 Конвенції. Тож втручання в здійснення заявниками свободи вираження поглядів було непропорційним до законної мети захисту репутації автора книги і становило порушення ст. 10 Конвенції (п. 48–50).

Висновки. Як бачимо, підхід Європейського суду щодо цього однозначний і усталений. То чи застосовує його українське національне правосуддя? Мусимо констатувати, що ні. У нас превалюють корпоративні та кумівські відносини між представниками влади та бізнесу, яким докучають журналісти та дописувачі, з одного боку, і суддями – з іншого. Тому питання в судах продовжують розв'язуватися по-свійському, часто за телефонним дзвінком або на корупційних засадах. Таке життя й такі реалії. Недарма вже багато років (попри проведення численних «реформ судочинства») несправедливий український суд вказується як основна причина наших негараздів, як національними політиками, так і міжнародною елітою. А що ж влада, адже щороку ЄСПЛ ухвалює нові рішення, у яких визнає дії України як відповідача непропорційними щодо обмеження прав журналістів та незаконними вердикти судів, що підтримали такі дії. То, може, влада вже якось відреагує на ці принизливі регулярні звинувачувальні рішення ЄСПЛ? Ні, скажу я вам, не відреагує. І тому є серйозні причини. Річ у тім, що в Україні щороку на замовлення багатіїв і можновладців виносяться багато несправедливих рішень про обмеження права людини на вільне вираження своїх думок і переконань. Далеко не всі з тих осіб, які були обмежені, зможуть пройти довгий шлях до Європейського суду (наше судочинство одне з найтриваліших у світі і доволі дороге), отже, до міжнародної інституції звертається принаймні 1 % потерпілих від сваволі. Але й це ще не все. ЄСПЛ приймає до розгляду лише 3 % скарг українців, решту – повертає, не мотивуючи цей крок. Тож три сотих відсотка реально потерпілих зможуть знайти європейський захист своїх порушених прав, і то це відбудеться лише

через у середньому сім років. Тож влада цими питаннями взагалі не переймається. А розв'язання питання лежить у площині коригування внутрішнього законодавства, зокрема встановлення критеріїв дифамацийного порушення приватних прав особи та жорсткої відповідальності суддів за незаконне обмеження свободи слова.

Список використаної літератури:

1. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
2. Твердохліб О.С. Дифамація в публічній сфері України та проблеми її подолання. *Університетські наукові записки*. 2017. № 64. С. 35–45.
3. Зайцев Ю. Утаємничення інформації – табу для журналіста? (Європейський аспект). *Законодавчий бюлетень*. 2011. № 2. С. 12.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2020 р. у справі № 760/18306/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89251594>.
5. Рішення ЄСПЛ від 25 червня 1992 р. у справі «Торгерсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland), заява № 13778/88. URL: http://www.humanrights.is/static/files/Itarefni/torgeir_torgeirson_gegn_islandi.pdf.
6. Рішення ЄСПЛ від 26 квітня 1995 р. у справі «Прагер та Обершлік проти Австрії» (Prager and Oberschlick v. Austria) (№ 1), заява № 15974/90. URL: https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/prager_and_oberschlick_v_austria.pdf.
7. Рішення ЄСПЛ від 25 листопада 1999 р. у справі «Нільсен і Йонсен проти Норвегії» (Nilsen and Johnsen v. Norway), заява № 23118/93. URL: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:ihrl/2814echr99.case.1/law-ihrl-2814echr99>.

Guyvan P. D. Legal regulation of liability for defamation, its relationship with freedom of speech

This scientific article is devoted to the study of the topical issue of combating defamation as a negative social phenomenon and the essential separation of such illegal manifestations from the proper exercise of the right of a person through the media to freely express their thoughts, ideas and views. The paper argues that it is through the mass media that the public assimilation of information takes place, and in this way the regulation of legal, social and political behavior is carried out, and the acceptability of ethical, cultural and moral traditions is guaranteed. At the same time, the exercise of the powers of journalistic freedom presupposes the possibility of expressing not only tolerant and favorable opinions, but also information that sometimes shocks and causes concern and concern. Moreover, active public discussion involves the use of a certain exaggeration or even provocation in the media. Such are the requirements of tolerance, pluralism and breadth of views declared by the Convention for the Protection of the Rights of the Person and Fundamental Freedoms, without which a democratic society is impossible. But the use of the media should not be accompanied by abuse. This means that freedom of the media imposes certain responsibilities on society. They are necessary to provide reliable information, to check it before dissemination, to ensure maximum completeness of information, to guarantee the objective presentation of messages, as any distortion or distortion of information is unacceptable. Failure to comply with positive obligations and, as a result, violations of the rights and freedoms protected by the state will result in restrictions on the right to freedom of expression and liability before the law. Sometimes it is not easy to determine the basis for it and to separate illegal activity from legitimate one. It is necessary to use the criteria developed by the European Court of Human Rights for the application of anti-defamation rules and at the same time restrict the right to freedom of expression in clearly defined cases. But the following basic factors must be taken into account: restrictive rules must be established by law, be predictable, have a legitimate aim and are necessary in a democratic society.

Key words: *freedom of speech, responsibility for defamation, mass media.*